

Mánudaginn 19. desember 1983.

Nr. 220/1983. **Petra J. Aradóttir**
Ragnheiður Aradóttir
Guðrún Aradóttir
Sjöfn Marta Haraldsdóttir og
Eygló Haraldsdóttir
 gegn
skiptaráðandanum í Reykjavík.

Kærumál. Skipti. Mat lausafjármuna. Erfðafjárskattur. Sér-
 atkvæði.

Dómur Hæstaréttar.

Mál þetta dæma hæstaréttardómararnir Magnús Þ. Torfason, Björn Sveinbjörnsson og Magnús Thoroddsen.

Sóknaraðiljar hafa skotið hinum kærða úrskurði til Hæstaréttar með kæru 25. nóvember 1983, sem barst Hæstarétti 2. desember, en sóknaraðiljar fengu vitneskju um úrskurðinn 11. nóvember 1983. Þeir krefjast þess, að úrskurður skiptaréttarins verði felldur úr gildi. Þeir krefjast einnig málskostnaðar í héraði og kærumálskostnaðar.

Af hálfu varnaraðilja hafa hvorki borist kröfur né greinargerð.

Með bréfi 5. maí 1983 tilkynnti Ragnar Halldór Hall, skiptaráðandi í Reykjavík, sóknaraðiljum, að hann hefði ákveðið að „framreikna matsverð innbús og bóka með vísitölu vöru og þjónustu.“ Jafnframt tilkynnti hann þeim, hvernig matsverð þessarar verðmæta breyttist samkvæmt því. Á skiptafundi 27. maí var þessari ákvörðun skiptaráðanda mótmælt af hálfu sóknaraðilja, erfingja Önnu Sigurbjargar Aradóttur, og krafist úrskurðar um þessa ákvörðun. Hinn kærði úrskurður varðar eingöngu þennan ágreining.

Samkvæmt 1. mgr. 12. gr. laga nr. 30/1921, sbr. 6. gr. laga nr. 50/1972, skal skiptaráðandi, ef ekki fer fram sala á opinberu uppboði á fjármunum öðrum en fasteignum, sem falla í erfðir, útnefna óvilhalla menn til þess að meta fjarmunina til peninga, ef ætla má, að þeir nemi samtals nánar tiltekinni fjárhæð. Fasteignir skal hins vegar telja á fasteignamati. Samkvæmt þessu þykir bresta lagastoð til að umreikna eftir vísitölu verðmæti lausafjár í dánarbúinu. Ber

því að taka kröfu sóknaraðilja til greina og fella hinn kærða úrskurð úr gildi.

Rétt þykir, að málskostnaður í héraði og kærumálskostnaður falli niður.

D ó m s o r ð:

Hinn kærði úrskurður er felldur úr gildi.

Málskostnaður í héraði og kærumálskostnaður fellur niður.

S é r a t k v æ ð i

Magnúsar Þ. Torfasonar hæstaréttardómara.

Í máli þessu er ekki ágreiningur með sóknaraðiljum um skiptingu verðmæta þeirra, er þeir eiga að taka í arf. Varðar hinn kærði „úrskurður“ eingöngu þá fyrirætlun skiptaráðanda, sem falin er innheimta erfðafjárskatts, að virða með þeim hætti, er þar greinir, lausafjármuni dánarbúsins sem gjaldstofn erfðafjárskatts, er til ákvörðunar hans kemur. Ekki er heldur alveg ótvírætt af kröfugerð sóknaraðilja fyrir Hæstarétti, hvernig þeir telja, að fjármuni þá, er þeir taka í arf, skuli verðleggja sem gjaldstofn erfðafjárskatts. Samkvæmt þessu er sakarefni og kröfugerð þannig vaxin, að ekki verður lagður dómur á málið, eins og það er lagt fyrir Hæstarétt. Tel ég því að vísa beri kærumálinu sjálfkrafa frá Hæstarétti, en kærumálskostnaður eigi að falla niður.

Meiri hluti dómenda hefur komist að annari niðurstöðu. Ber mér því samkvæmt 1. mgr. 53. gr. laga nr. 75/1973 að greiða atkvæði um efni máls. Og þar sem ég er samþykktur því, að ekki sé næg lagaheimild til að reikna erfðafjárskatt sóknaraðilja af erfðafé þeirra virtu með þeirri aðferð, sem skiptaráðandi hefur beitt, fellst ég á dómsorð þeirra. Er þá ekki að öðru leyti tekin afstaða til þess, hvernig ákveða eigi verðmæti erfðafjárins, þegar erfðafjárskattur verður ákveðinn og greiddur.

Úrskurður skiptaréttar Reykjavíkur 10. nóvember 1983.

I.

Í máli þessu, sem tekið var til úrskurðar í dag, gerir Guðmundur Markússon hæstaréttarlögmaður þá kröfu fyrir hönd lögerfingja Önnu Sigurbjarg-

ar Aradóttur, þeirra Petru J. Aradóttur, Ragnheiðar Aradóttur, Guðrúnar Aradóttur, Sjafnar Mörtu Haraldsdóttur og Eyglóar Haraldsdóttur, að „fyrirhugaður framreikningur á matsverði innbús, bóka og höndunarréttinda, eins og fram kemur í bréfi skiptaráðanda, dags. 5. maí 1983, fari ekki fram.“ Krefst hann þess enn fremur, að umbjóðendum hans verði úrskurðaður málskostnaður að óskiptu úr dánarbúinu.

Aðrir erfingjar að dánarbúi Önnu Sigurbjargar Aradóttur og Stefáns Jónssonar hafa ekki látið kröfugerð þessa til sín taka.

II.

Aðdragandi að máli þessu er sá, að þann 25. ágúst 1978 var tekið til opinberra skipta í skiptarétti Reykjavíkur dánarbú hjónanna Önnu Sigurbjargar Aradóttur, er lést 24. ágúst 1978, og Stefáns Jónssonar, er lést 14. maí 1966. Uppskrift búsins fór fram þann 22. september 1978. Eignir, sem þá voru upp skrifaðar, voru í meginatriðum eftirtalдар:

1. Efri hæð húseignarinnar að Hamrahlíð 9, Reykjavík.
2. Bankainnstæður, samtals að fjárhæð kr. 62.438.83.
3. Verðbréf, samtals að nafnverði kr. 1.550.00.
4. Peningar og ávisanir, samtals að fjárhæð kr. 1.051.09.
5. Innbúsmunir, metnir af virðingarmönnum á samtals kr. 13.675.00.
6. Bókasafn, metið af virðingarmönnum á kr. 32.000.00.
7. Höfundaréttindi, metin af virðingarmönnum á kr. 61.000.00.

Við skipti búsins komu fram tvær erfðaskrár, annars vegar sameiginleg og gagnkvæm erfðaskrá hjónanna, sem gerð var 5. janúar 1950, en hins vegar erfðaskrá, sem Anna Sigurbjörg gerði eftir lát Stefáns, þann 5. mars 1976. Ágreiningur um arftökurétt kom fram við búsmeðferð milli tveggja lögerfingja Önnur Sigurbjargar annars vegar og bréferfingja hennar hins vegar, er átti arfstilkall samkvæmt síðastenfndri erfðaskrá. Um þann ágreining var rekið sérstakt skiptaréttarmál, og var úrskurður réttarins um ágreininginn upp kveðinn þann 7. mars 1980. Þeim úrskurði var áfrýjað til Hæstaréttar Íslands, sem kvað upp dóm í málinu þann 22. febrúar 1983, þar sem málsúrslit urðu í meginatriðum þau, að erfðaskrá Önnu Sigurbjargar frá 5. mars 1976 yrði ekki lögð til grundvallar skiptum búsins, heldur fyrrnefnd sameiginleg og gagnkvæm erfðaskrá hjónanna. Þann tíma, sem rekstur máls þessa stóð yfir, lá skiptameðferð dánarbúsins niðri.

Með bréfi, dagsettu 5. maí 1983, boðaði skiptaráðandi erfingja til skipta-fundar í dánarbúinu til umfjöllunar, meðal annars um skiptingu innbús-muna. Í bréfi þessu segir nánar svo:

„Skiptaráðandi hefur ákveðið að framreikna matsverð innbús og bóka

með vísitölu vöru og þjónustu. Samkvæmt því breytist matsverð ertirtalinnna verðmæta sem hér segir:

„Innbú í skrifstofu Stefáns Jónssonar“ verður kr. 3.382.00 (var upphaflega metið á kr. 1.245.00).

„Annað innbú“ verður kr. 47.958.00 (var upphaflega metið á kr. 12.430.00).

„Bækur í skrifstofu Stefáns Jónssonar“ verður kr. 83.740.00 (var upphaflega metið á kr. 32.000.00.)

„Höfundarréttindi“ verður kr. 159.630.00 (var upphaflega kr. 61.000.00).“

Á skiptafundi af þessu tilefni þann 27. maí 1983 andmælti umboðsmaður lögerfingja Önnu Sigurbjargar því, að matsverð þessara verðmæta yrði framreiknað með greindum hætti, og krafðist þess, að kveðinn yrði upp úrskurður um ákvörðun þessa. Aðrir erfingjar í búinu létu ekki í ljós afstöðu sína til þessa málefnis. Greinargerð af hálfu lögerfingja Önnu Sigurbjargar um málsefni þetta var síðan lögð fram í þinghaldi 21. október sl.

III.

Lögerfingjar Önnu Sigurbjargar Aradóttur rökstyðja kröfur sínar í máli þessu með því, að lagastoð skorti til þess, að matsverð umræddra muna verði framreiknað. Sé slíks ekki getið í lögum nr. 30/1921, sbr. lög nr. 50/1972, en 11. gr. laga nr. 30/1921 heimili hins vegar beitingu dagsektar.

Er á það bent, að dráttur á greiðslu erfðafjárskatts í tilviki þessu eigi rætur að rekja til rekstrar ágreiningsmáls í héraði og fyrir Hæstarétti, en búið hafi þann tíma verið í opinberum skiptum. Í dómi Hæstaréttar hafi verið fallist á skoðun lögerfingja Önnu Sigurbjargar um, hvernig búskiptum skuli hagað, og geti dráttur á búskiptum því ekki talist þeim til sakar. Sé þannig ekki fært að beita þá dagsektum. Hafi skiptaráðandi enn fremur haft með höndum alla fjármuni búans frá upphafi opinberra skipta og hafi þeir rýrnað talsvert, þar sem ekki hafi verið unnt að ávaxta þá með viðunandi hætti. Í 1. mgr. 12. gr. laga nr. 30/1921, sbr. 6. gr. laga nr. 50/1972, sé kveðið svo á, að fari ekki fram opinbert uppboð á fjármunum dánarbús öðrum en fasteignum, skuli skiptaráðandi kveða til óvilhalla menn til þess að meta munina til peningaverðs. Fasteignir skuli hins vegar meta á fasteignamatsverði. Í dánarbúi þessu liggi fyrir mat, er fullnægi framangreindum fyrirmælum laga, og beri því við greiðslu erfðafjárskatts að leggja mat það til grundvallar, Sé skoðun þessi í samræmi við 15. gr. og 16. gr. laga nr. 3/1878, er gera ráð fyrir virðingargerð á eignum dánarbús.

Málskostnaðarkröfu sína rökstyðja lögerfingjar Önnu Sigurbjargar með því, að verði á það fallist, að framreikningi verði ekki beitt, hagnist dánar-

búið af þeim sökum, og vísa þeir til 40. og 41. gr., sbr. 32. gr. laga nr. 3/1878 þar um.

IV.

Að ábendingu umboðsmanns lögerfingja Önnu Sigurbjargar Aradóttur í þingadli þann 21. október 1983 um, að ósamræmis virtist gæta í framreikningi skiptaráðanda í áður ívitnuðu bréfi frá 1. maí 1983, hefur komið fram, að reikningsskekkja hafi orðið við framreikning á matsverði á „innbúi í skrifstofu Stefáns Jónssonar,“ sem í bréfinu segir, að umreiknist til kr. 3.382.00. Framreikningur sá, sem í máli þessu um ræðir, er nánar tiltekið reiknaður sem breyting á vísitölu vöru og þjónustu, frá því er virðing lausafjárins fór fram, til dagsetningar bréfs skiptaráðanda, en á því tímabili mun vísitalan hafa tekið hækkunum um 261.69%. Með þeirri hækkun á framreiknað matsverð umræddra muna réttilega að vera kr. 4.503.00.

Við skiptameðferð dánarbúsins hafa komið fram yfirlýsingar af hálfu erfingja um, að þeir óski þess að fá að skipta sjálfir með sér innbúsmunum og öðrum þeim gæðum, sem í máli þessu er deilt um matsverð á. Við skiptagerð í búinu mun því að öðru óbreyttu verða að líta svo á, að hver erfingja taki hlut í gæðum þessum eftir erfðahlutfalli. Samkvæmt þessu og eins og kröfugerð lögerfingja Önnu Sigurbjargar Aradóttur er framsett í máli þessu, varðar úrlausn þess eingöngu matsverð umræddra gæða sem gjaldstofn til erfðafjárskatts. Þótt lög nr. 30/1921 ráðgeri slíkt ekki, þykir rétt með stoð í 1. ml. 35. gr. laga nr. 3/1878 að fella úrskurð á þessu stigi skiptameðferðar á framkomnar kröfur, enda ljóst, að við lok skipta dánarbúsins verði erfðafjárskattur hvers erfingja dreginn af útborgun hlutdeildar viðkomandi í peningaeign dánarbúsins.

Í 1. mgr. 12. gr. laga nr. 30/1921, eins og henni var breytt með 6. gr. laga nr. 50/1972, er svo fyrir mælt, að ef eignum bús öðrum en fasteignum er ekki komið í verð á opinberu uppboði skuli skiptaráðandi útnefna óvilhalla menn til þess að meta þær til peningaverðs sem gjaldstofn til greiðslu erfðafjárskatts. Gjaldstofn erfðafjárskatts vegna fasteigna, er falla í arf, skal hins vegar vera fasteignamatsverð. Að ákvæði þessu slepptu er eigi í lögum að finna fyrirmæli um ákvörðun gjaldstofns til erfðafjárskatts.

Virðing annarra eigna en fasteigna til ákvörðunar gjaldstofns til erfðafjárskatts fer með stoð í 1. mgr. 12. gr. laga nr. 30/1921 og venju samkvæmt fram með því markmiði, að eignir séu metnar til þess verðs, er þyki sennilegt söluverð þeirra á opinberu uppboði. Virðing á þeim gæðum, sem fjallað er um í máli þessu, fór fram á árunum 1978 og 1979, og má ljóst vera, að upphaflegt virðingarverð þeirra sé í engu samræmi við það verð, er nú fengist fyrir þau á opinberu uppboði. Í lögum nr. 30/1921 er þó ekki vikið að því beinum orðum, hvort erfðafjárskatt skuli greiða af and-

virði eigna dánarbús, eins og það er við andlát arfleifanda eða eins og það er við greiðslu skattsins. Við ákvörðun gjaldstofns erfðafjárskatts vegna fasteigna hefur málum hins vegar verið hagað svo, að frá gildistöku laga nr. 50/1972 hefur erfðafjárskattur án undantekninga verið greiddur með það fasteignamatsverð að gjaldstofni, sem gildandi er á greiðsludegi skattsins, en samkvæmt 26. gr. laga um skráningu og mat fasteigna nr. 94/1976 er fasteignamatsverð framreiknað þann 1. desember ár hvert með sérstökum framreikningsstuðli. Séu verðbréf bundin verðtryggingu fyrir hendi í dánarbúi, hefur að sama skapi verið litið svo á, að gjaldstofn vegna þeirra til erfðafjárskatts sé uppfært andvirði þeirra með verðbótum til greiðsludags erfðafjárskattsins. Er og engum vafa háð, að verðbætur eða vextir, sem falla á peningaeign dánarbús fram til greiðsludags erfðafjárskatts, séu andlag skattlagningar. Af framangreindri framkvæmd þykir mega leiða þá meginreglu, að erfðafjárskattstofn sé matsverð, hið ætlaða raunvirði, þeirra eigna, er til arfs koma á þeim tíma, sem erfðafjárskattur greiðist. Þykja ekki efni til að undanþiggja frá þeirri meginreglu einstakar tegundir eigna eins og þær, er fjallað er um í máli þessu. Samkvæmt þessu þykir því verða að leggja til grundvallar, að ekki sé unnt að telja upphaflegt matsverð margnefndra gæða gjaldstofn til erfðafjárskatts, heldur verði að nota sem gjaldstofn það verðmæti, er þau teljast hafa við greiðslu skattsins.

Í máli þessu varða andmæli lögerfingja Önnu Sigurbjargar Aradóttur gegn umræddum framreikningi eingöngu það, að lagastoð bresti til hækkunar erfðafjárskattstofns frá virðingarverði. Hafa þeir hins vegar ekki andmælt því sérstaklega, að beitt sé vísitölu vöru og þjónustu til framreiknings, og hafa heldur ekki krafist þess, að ný virðing fari fram á umræddum eignum fremur en að virðingarverð þeirra verði fram reiknað, enda liggur ekkert fyrir í máli þessu, er bendir til, að raungildi eignanna hafi rýrnað frá því, er virðing átti sér stað.

Samkvæmt því, sem hér hefur verið rakið, verður það því niðurstaða máls þessa, að hafnað er kröfum lögerfingja Önnu Sigurbjargar Aradóttur um, að við skipti á dánarbúi hennar og Stefáns Jónssonar verði ekki framreiknað með fyrrgreindum hætti matsverð innbúsmana, bókasafns og höfundaréttinda, er tilheyra búinu, til ákvörðunar á gjaldstofni til erfðafjárskatts. Verður krafa þeirra um málskostnað að óskiptu úr búinu vegna máls þessa ekki tekin til greina.

Í tilefni af ummælum í greinargerð lögerfingja Önnu Sigurbjargar Aradóttur um, að fjármunir dánarbúsins hafi rýrnað talsvert í höndum skiptaráðanda, meðan á skiptum hefur staðið, vegna verðbólgu, „þar sem ekki hefur tekist að ávaxta eignir búsins með viðunandi hætti,“ þykir rétt að fram komi, að jafnframt því að fé búsins hafi verið varðveitt við innlánsstofnanir, meðan á skiptum hefur staðið, með þeim hætti, sem hverju sinni

hefur gefið hæstu ávöxtun, hefur ekki af hálfu erfingja að búinu komið fram fyrr en í greinargerð í máli þessu það álit, að ávöxtun fjárins hafi ekki verið „með viðunandi hætti.“

Markús Sigurbjörnsson, fulltrúi yfirborgarfégeta, kvað upp úrskurð þennan, en hann hefur farið með málefni dánarbúsins frá 14. október 1983.

Ú r s k u r ð a r o r ð:

Hafnað er kröfum Petru J. Aradóttur, Ragnheiðar Aradóttur, Guðrúnar Aradóttur, Sjafnar Mörtu Haraldsdóttur og Eyglóar Haraldsdóttur í máli þessu.

Málskostnaður fellur niður.

Þriðjudaginn 20. desember 1983.

Nr. 203/1982. **Ágúst G. Breiðdal**

gegn

Kristni Sigurðssyni

Vextir. Málskostnaður. Löghald.

Dómur Hæstaréttar.

Mál þetta dæma hæstaréttardómararnir Þór Vilhjálmsson, Halldór Þorbjörnsson og Sigurgeir Jónsson.

Áfrýjandi skaut máli þessu upphaflega til Hæstaréttar með stefnu 26. maí 1982, að fengnu áfrýjunarleyfi 7. maí s. á. Málssókn áfrýjanda féll niður 1. október 1982, er málið skyldi þingfest. Skaut áfrýjandi málinu þá að nýju til Hæstaréttar með stefnu 13. október 1982 samkvæmt heimild í 36. gr. laga nr. 75/1973. Var málið þingfest 1. nóvember 1982. Af hálfu stefnda var sótt þing í málinu við þingfestingu þess og við fyrirtekt 2. mars 1983, en við fyrirtektir 2. maí 1983 og 1. júní s. á. var eigi sótt þing af hálfu stefnda. Er málið var tekið fyrir á dómþingi 3. október 1983, var heldur eigi sótt þing af hálfu stefnda. Að kröfu umboðsmanns áfrýjanda var málið dómtekið í þinghaldi þann dag.